

Helyzetkép a kisgyermek napközbeni ellátásairól, 2015 – Alapvető változások előtt*

Tartalom

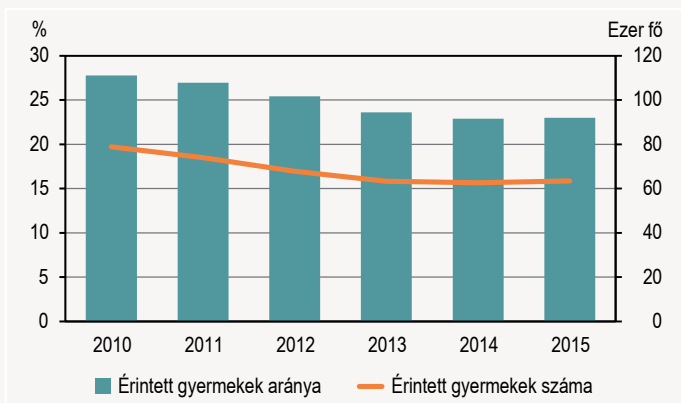
Bevezetés	1
Kereslet	1
Kínálat	2
Bölcsődék	3
Családi napközik	3

Bevezetés

A kisgyermek, így elsősorban a három éven aluli napközbeni ellátásának biztosítását a gyermekvédelmi törvény¹ a települési, valamint a fővárosi kerületi önkormányzatok feladataként írja elő, amely keretében a területükön élő gyermekek napközbeni ellátásának megszervezését vagy a másol igénybe vehető ellátásokhoz való hozzájutást különböző formákban² kell biztosítaniuk. A több mint másfél évszázados múltra visszatekintő bölcsődei ellátást csak a 10 ezer főnél népesebb településeken kell kötelezően biztosítani, ezért a feladatellátást a kisebb településekhez tartozó önkormányzatok könnyebben megszervezhető intézménytípusok működtetésével, valamint önkormányzati társulás útján, esetleg civil vagy egyházi fenntartó bevonásával próbálják megoldani. A kapacitáshiány azonban sokszor nem csak a kisebb lélekszámú településeken figyelhető meg, hanem azokon is, ahol működik bölcsőde. Az ellátások országos lefedettségének és az intézmények kihasználtságának javulása mellett továbbra is léteznek területi egyenlőtlenségek. 2015-ben 2446 településen 63 480 három éven aluli gyermeknek – a korosztály 23%-ának – nem volt hozzáférhető a napközbeni ellátás semmilyen formája helyben. 2010-ben ez az arány még 28% volt.

1. ábra

A napközbeni ellátáshoz helyben hozzá nem férő 3 éven aluli gyermekek száma és aránya

Kereslet

A napközbeni ellátások igénybevételét alapvetően a rendelkezésre álló kapacitások határozzák meg. A szolgáltatások hozzáférhetősége függ a térségek településszerkezetétől és az ezzel összefüggő ellátási kötelezettségtől. A kiépített ellátási formák mellett az is fontos tényező, hogy mekkora a napközbeni ellátást potenciálisan igénybe vevő, 3 éven aluli gyermekek létszáma, illetve milyen az adott térség gazdasági fejlettsége, rendelkezésre állnak-e munkahelyek elsősorban a gondozásból nagyobb részt vállaló szülők, jellemzően az anyák számára. A kapacitásokat minden esetben településenként kell vizsgálni, és annak adottságaihoz kell igazítani.

2010–2013 között a 3 éven aluli gyermekek létszáma csökkent, azt követően 267-ről 275 ezerre nőtt. Gondozásukat hagyományosan otthoni keretek között, a családtámogatási ellátások igénybevétele mellett oldják meg, elsősorban az anyák. 2015-ben havonta átlagosan 250 ezren, száz szülőképes korú nőből 11-en részesültek gyermekgondozási segélyben vagy díjban.

A napközbeni ellátás igénybevétele – mivel a dolgozó szülő munkaidéjére biztosítja a kisgyermek számára a gondozást – szoros kapcsolatot mutat a foglalkoztatottság szintjével. 2011-től, ahogy nőtt a 15–49 éves gyermeket nevelő nők körében a foglalkoztatottak aránya, a 3 éven aluli gyermekek egyre nagyobb hányada jelent meg a bölcsődékben, családi napközikben. (Ezt természetesen elősegítette a férőhelykínálat bővülése is.)

A munkaerő-felmérés³ adatai alapján átlagosan 3,1 évet töltenek otthon kisgyermekneveléssel azok a nők, akik korábban rendelkeztek munkavisztonnyal. Az alacsony iskolázottságú nők körében gyakoribb volt az ennél hosszabb távollét. Számukra jellemzően a gyēs jelent olyan anyagi biztonságot, amelyről nem mondanának le a munkavállalás miatt sem, hiszen akár a gyermek elhelyezése, akár a munkába járás jelentős többletköltséggel járhat. A gyermekgondozás intézményi lehetőségének hiánya elsősorban a községekben lehet akadálya a nők munkába állásának.

Az ellátások igénybevétele párhuzamosan a valamilyen gyermeknevelési ellátásban részesülők 8,8%-a dolgozott, mintegy 22,7 ezer fő. A nem dolgozók közül 38 ezren (16%) tervezték a teljes ellátási idő leteltét megelőzően, de jellemzően a gyed után, a gyermek 2 éves korában a munkaerőpiacra való visszatérést, amit anyagi okokkal indokoltak. Az anyák háromnegyede ezzel együtt bölcsődébe tervezi adni gyermekét, az ő gondozásuk megoldása a napközbeni ellátások feladata.

* 2017. január 1-jétől a kisgyermek napközbeni ellátásainak a rendszere jelentősen átalakul, a változások érintik többek között az ellátástípusokat, illetve azok biztosításának szabályait.

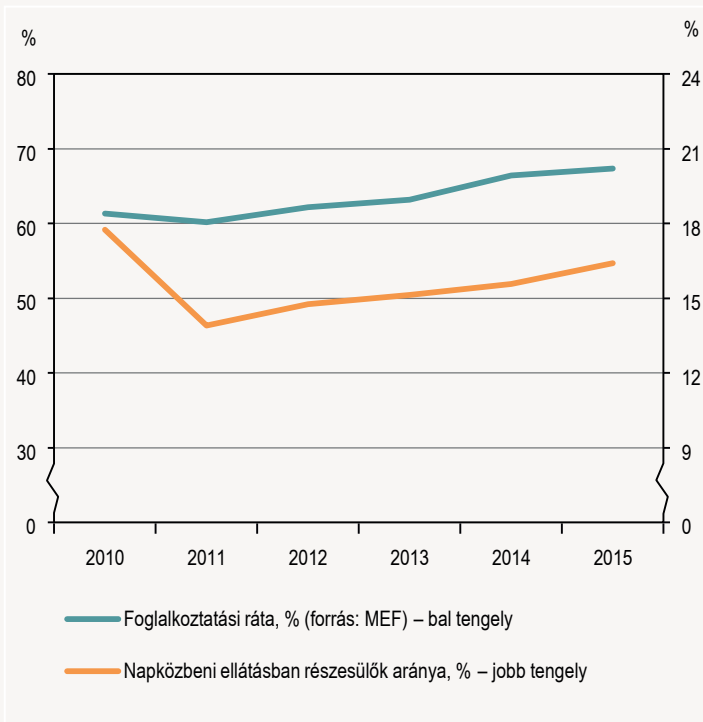
¹ 1997. évi XXXI. törvény a gyermek védelméről és a gyámügyi igazgatásról.

² Azokon a településeken, ahol a törvény nem teszi kötelezővé a bölcsődei ellátás biztosítását, más, kisebb létszámú intézmény pótolhatja az ellátáshoz való hozzáférést, amely különböző alternatív lehetőségek biztosításával kiegészíthető. Ilyenek a családi napközik és a házi gyermekfelügyelet mellett az óvodákkal integrált bölcsődék és a 2000 lakosnál kisebb lélekszámú településeken a 2 évesnél idősebb gyermekek nevelésére az egységes óvoda-bölcsődei csoportok. Bár nem a napközbeni ellátások közé tartoznak, a Biztos Kezdet gyerekházak gyermekjóléti alapellátásként szintén biztosítanak napközbeni gondozást, ezért ezeket az ellátások hozzáférhetőségének vizsgálatában figyelembe vettük.

³ MEF 2014. IV. negyedév ad hoc modul adatai. Forrás: Statisztikai tükör 2015/55. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/kisgyerm_nok_mpiac.pdf

2. ábra

A gyermeket nevelő 15–49 éves nők foglalkoztatási rátája és az ellátásban részesülő 3 éven aluli gyermekek aránya

Az ebben az évtizedben végrehajtott intézkedések hatása érzékelhető az ellátórendszerben. Az új intézmények létesítése, a bölcsődék férőhelybővítése, illetve a családi napközis pályázati lehetőségei jelentősen megnövelték a rendelkezésre álló kapacitásokat. A több működő férőhely sokat javított a kisgyermekes családok helyzetén, mert amíg 2010-ben országosan egy férőhelyre 10, 2015-ben 6 potenciális igénybe vevő jutott a 3 éven aluli korosztályból.

Kínálat

A gyermekek napközbeni ellátásait bölcsőde, családi napközi és házi gyermekfelügyelet formájában lehet nyújtani. A három intézménytípust igénybe vevő gyermekek aránya az elmúlt évben 16,4%-os volt.

2015-ben 45 250 kisgyermek gondozását – a két alapvető intézményes ellátás közül – 749 bölcsőde és 1188 családi napközi végezte arra az időre, amíg a szülei dolgoztak. 2008 óta megfigyelhető tendencia, hogy a 3 évesnél fiatalabb gyermekek napközbeni gondozásában egyre nagyobb teret kaptak a családi napközis. A bölcsődékben és családi napközisben gondozott gyermekek aránya mérsékelt ütemben évről évre emelkedett. Míg 2008-ban a 3 évesnél fiatalabb gyermekek 12, addig 2015-ben már 16,4%-a járt a május 31-i referencianapon bölcsődébe vagy családi napközibe. Ebben a növekedésben alapvetően a kapacitások bővülése játszott szerepet. A napközbeni ellátások közül a házi gyermekfelügyeletet biztosítók ugyan minimális teret kapnak, de fontosságuk más szempontból megkérdőjelezhetetlen. 2015 folyamán a fenntartók 120 kisgyermek napközbeni felügyeletét oldották meg ezzel a szolgáltatással, 21 152 óra időtartamra. Az így ellátott gyermekek gondozását a szülő, gondviselő távollétének idejére a saját otthonában biztosították. Elsősorban tartós betegség vagy fogyatékoság okán közösségbe járni nem tudó kisgyermeket érintett ez az ellátás. A május 31-i referencianapon ellátott 77 kisgyermek közül 22-en még nem töltötték be a 3. életévüket.

1. tábla

A napközbeni ellátások összefoglaló adatai, 2015*

Megnevezés	Bölcsőde	Családi napközi	Házi gyermekfelügyelet	Egységes óvoda-bölcsődei csoport ^{a)}
Ellátást biztosító települések száma	640	425	3	176
Intézmények, ellátást biztosítók száma, darab	749	1 188	7	176
Működő férőhelyek száma, darab	39 519	8 508	–	..
ebből:				
új	562	1 023	–	..
önkormányzati fenntartó által biztosított	37 207	1 046	–	..
10 ezer főnél népesebb településen	33 560	6 120	–	..
Foglalkoztatott kisgyermeknevelők, gondozók száma, fő	7 279	1 987	–	305
Beíratott gyermekek száma, fő	37 906	7 344	77	731
ebből: a 3 évesnél fiatalabb gyermekek aránya, %	69,1	70,3	28,6	100,0

* A működési adatok (intézmény, férőhely, foglalkoztatott) december 31-i, a gondozottak adatai május 31-i időpontra vonatkoznak.

^{a)} Az adatok forrása az EMMI köznevelés-statisztikai adatgyűjtése, a vonatkozó időszak október 1.

Az összes napközbeni ellátást biztosító férőhely 80%-át a 10 ezer főnél népesebb településeken működtették. Sok településen a népességszámból fakadó bölcsődei ellátási kötelezettség mellett is jelentkező kapacitáshiányokat a családi napközis igyekeztek pótolni. Erre utal az, hogy a mintegy 1200 családi napközis mindössze 425 település osztozott. A fővárosban 2015-ben a napközbeni ellátást biztosító férőhelyek 10%-át a családi napközis adták, míg a bölcsődei ellátásra jogszabályban nem kötelezett, kisebb lélekszámú településeken – sok esetben az egyetlen megoldási lehetőségként – biztosították a napközbeni ellátást a kisgyermekes családoknak. Ugyanezt a célt szolgálták a 2000 főnél alacsonyabb lakosságszámú településeken az egységes óvoda-bölcsődei csoportok is. 2015-ben 176 csoportban 731 bölcsődés korú gyermek gondozását oldották meg. A legkisebbnek számító településeken, ahol a lakónépesség száma nem éri el az 500 főt sem, csak minden 5. férőhelyet biztosítottak bölcsődék.

2. tábla

Bölcsődei és családi napközis férőhelyek száma a népességnagyság-kategóriák szerint

Népesség-nagyság-kategória, fő	2010		2015	
	bölcsőde	családi napközi	bölcsőde	családi napközi
– 499	32	135	38	134
500– 999	56	238	72	255
1 000– 1 999	317	218	517	517
2 000– 4 999	1 496	755	2 565	992
5 000– 9 999	1 900	311	2 767	490
10 000–19 999	3 647	565	5 235	1 091
20 000–49 999	4 766	876	5 895	1 225
50 000–99 999	3 429	337	4 315	749
100 000– ^{a)}	5 962	489	5 941	1 259
Budapest	10 911	937	12 174	1 796
Összesen	32 516	4 861	39 519	8 508

^{a)} Budapest kivételével.

Bölcsődék

A 2015. december 31-i adatok szerint 749 bölcsőde 39 519 férőhellyel várta a gyermekeket. A rendelkezésre álló férőhelyek 42%-a Budapesten és Pest megyében található. Erre itt van a legnagyobb szükség, mivel itt él a 3 éven aluli gyermekek közül minden harmadik, továbbá itt a legmagasabb a női foglalkoztatottság.

Az átlagosan 227 nyitvatartási napon az intézmények 3162 csoportjában az év folyamán összesen 62 874 gyermeket láttak el, akik közül minden második szeptemberre már óvodai nevelésbe távozott. Az év folyamán beíratott 29 264 gyermek 86%-ánál a szülő rendelkezett igazolható munkahellyel. Csaknem ezer gyermeknél a gyermekvédelmi jelzőrendszer kezdeményezte az ellátást, ezzel együtt kötelezték a szülőt arra, hogy a gyermek veszélyeztetettsége miatt az ellátás igénybevételével folytassa gyermekének nevelését. Ritkán, de előfordulhat, hogy a gyermek beszkotatása nem jár sikerrel, 2015-ben 377 ilyen eset fordult elő. A helyhiány miatt elutasított gyermekek száma 1795 fő volt. Ezeknek a kisgyermeknek a zöme – minden harmadik – a fővárosban szeretne volna igénybe venni az ellátást.

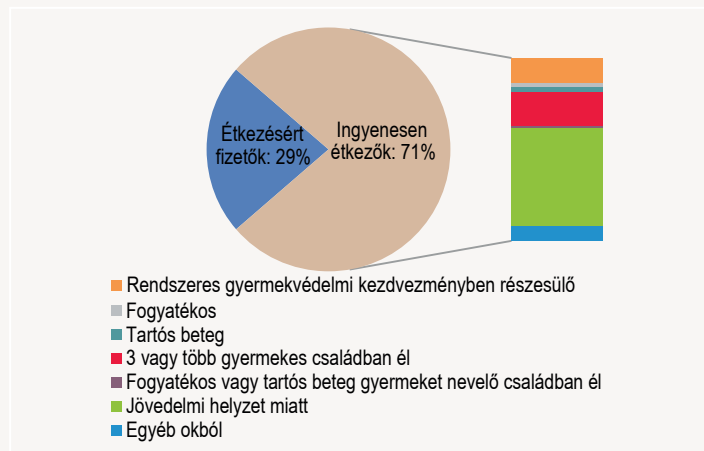
A május 31-i referencianapon 37 906 kisgyermek részesült bölcsődei ellátásban arra az időre, amíg a szülei dolgoztak. A beíratott gyermekek közül minden harmadik betöltötte már a 3. életévét.

A 2015. szeptember 1-jétől hatályos jogszabályi előírások alapján az intézményi gyermekétkeztetés során a térítési díj 100%-át normatív kedvezményként kell biztosítani minden olyan bölcsődébe járó gyermeknek, aki rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben (RGYK) részesül, tartósan beteg, fogyatékos vagy olyan családban él, amelyben beteg vagy fogyatékos gyermeket nevelnek. Azokat is megilleti az ingyenes étkezés, akik három vagy több gyermeket nevelő családban élnek, vagy ha a szülő nyilatkozata alapján az egy főre jutó havi jövedelem összege nem haladja meg a nettó minimálbér 130%-át (2015-ben 89 408 forintot). Az ingyenes étkezést alanyi jogon kell biztosítani azoknak a bölcsődés gyermekeknek is, akiket a szülői felügyeleti jog szünetelése vagy hiánya miatt az illetékes járási gyámhivatal nevelésbe vett. Míg a szabályozás módosítását megelőzően (2015. május 31-én) a beíratott gyermekek 15%-a ingyenesen étkezett, másik 15%-uk pedig 50%-os díjkedvezményben részesült, addig december utolsó napjára az ellátottaknak mindössze 30%-a fizetett az intézményi étkezésért. A változások hatására a jogosult kör jelentősen kibővült, a fogyatékos, a tartós beteg gyermekek és a nagycsaládosok mellett további közel 13 000 gyermeknek és a családjuknak is érdemi segítséget jelentett az ingyenes bölcsődei étkezés biztosítása.

Az ingyenes étkezés iránti igények okai a következők szerint alakultak 2015 legutolsó napján:

3. ábra

A bölcsődei gyermekétkeztetésben részesülők megoszlása, 2015

A bölcsődék az alapellátásokon túl különböző szolgáltatásokat is nyújthatnak mind a bölcsődei gondozásban részesülők, mind az egyéb igénybevevők számára. 2015-ben a legtöbben, 4549-en a játszócsoport, 2365-en pedig az időszakos gyermekfelügyelet lehetőségével éltek.

Családi napközik

2015. december 31-én 1188 családi napközi működött 8508 férőhellyel. A férőhelyek mindössze 12%-át biztosították állami, önkormányzati fenntartók, a többit civil szervezetek, egyházak és vállalkozások. A működő férőhelyek közül minden harmadik 10 ezernél alacsonyabb lélekszámú településen volt, ahol nem kötelező a bölcsődei ellátás megszervezése. Ugyanakkor a legtöbb napközi az elégtelennek tűnő bölcsődei kapacitásokat próbálta pótolni a nagyobb városokban. A május 31-i referencianapon az ebbe az intézménytípusba beíratott gyermekek száma 7344 fő volt. Az igénybe vevő gyermekek közül 5166-an még nem töltötték be a 3. életévüket, így alapvetően a bölcsődei ellátás alternatíváját jelentették a családi napközik. A beíratott gyermekek közül 306-an családi napköziben teljesítették óvodába járási kötelezettségüket. A napközik amellet, hogy sokszor egyedüli lehetőségként biztosítanak napközbeni ellátást, munkalehetőséget is jelentenek a gyermekeket ellátó személyzet részére. 2015 végén 1987 szolgáltatást nyújtó személy látta el hivatásaként ezt a feladatot.

Változások a kisgyermek napközbeni ellátásának biztosításában

A gyermekek napközbeni ellátása a gyermekvédelmi törvény módosításainak értelmében 2017. január 1-jétől jelentősen átalakul. A 3 évesnél fiatalabb gyermekek ellátásának megszervezését minden esetben a bölcsődei ellátás keretén belül kell megvalósítani, amelyhez különböző, a korábbiaknál rugalmasabb ellátási formákat alakítottak ki. Ezek az új formák a települések kisgyermekkorú népességéhez, valamint a munkahelyi adottságokhoz igazodva fogják biztosítani a gyermekeknek a napközbeni elhelyezését.

Formái:

- bölcsőde
- mini bölcsőde
- munkahelyi bölcsőde
- családi bölcsőde.

Fentiekén túl a 3 éves és idősebb gyermekek ellátását is biztosító napközbeni gyermekfelügyelet, illetve – változatlanul – az alternatív napközbeni ellátás egészíti ki a napközbeni ellátások palettáját.

További adatok, információk (linkek):[Táblák \(Stadat\)](#)[Tájékoztatósi adatbázis](#)[Módszertan](#)**Elérhetőségek:**kommunikacio@ksh.hu[Lépjen velünk kapcsolatba!](#)

Telefon: (+36-1) 345-6789

www.ksh.hu